

BREXİT: BİRLEŞİK KRALLIK VE TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNDEKİ YANSIMALARI

Kevser Ezgi KAYNAR¹

ÖZET

Son yıllarda ulusal egemenliğe yapılan güçlü vurgu, Birleşik Krallık'ta (BK) uluslararası ilişkileri yeniden şekillendirmiştir. Brexit ile birlikte BK'nin AB'den ayrılma kararı, yakın tarihin en önemli gelişmelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Brexit, AB'nin önemli ve etkili bir üyesini kaybetmesi ve dolayısıyla birlik içindeki güç dengesini değiştirmesi nedeniyle küresel düzeyde bir değişime yol açmıştır. BK'nin önemli bir diplomatik stratejisi haline gelen "Küresel Britanya", Brexit'ten sonra BK'nin dünyadaki konumunu yeniden tanımlamıştır. Brexit'in BK'yi ve tüm Avrupa'yı farklı şekillerde etkilemesi muhtemeldir. Birçok akademik çalışma, çalışmalar arasında dikkate değer bir tutarlılık ile Brexit sonrası BK ticaretindeki düşüşü göstermektedir. Literatürde yakın zaman içerisinde sonuçlanan Brexit'in BK uluslararası dış ticareti üzerindeki etkileri ile ilişkilendirildiği, bunun yanı sıra, BK pazarında önemli bir tedarikçi konumunda olan Türkiye'nin, Brexit'ten sonra BK ile olan dış ticaretindeki konumuna ilişkin güncel nitelikte az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmada Brexit'in BK ve BK-Türkiye arasındaki dış ticaretine etkisi incelenmiş, güncel ve kapsamlı bir literatür araştırması ortaya konularak uluslararası dış ticaret rekabet gücünde etkili önemli unsurların değerlendirilmesinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Brexit, Dış Ticaret, Birleşik Krallık, Türkiye

JEL Kodları: F13, H70, P45

¹ PhD Student, Toros University, kevserezgikaynar@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1242-7792

BREXIT: ITS REFLECTIONS IN THE UNITED KINGDOM AND TURKEY FOREIGN TRADE

ABSTRACT

In recent years, the powerful emphasis on national sovereignty has reshaped international relations in the United Kingdom (UK). The UK's decision to leave the EU with Brexit is considered one of the most important incident in recent history. Brexit has led to a change at the global level as the EU lost an important and influential member and thus changed the balance of power within the union. "Global Britain", which has become an important diplomatic strategy of the UK, has redefined the UK's position in the world after Brexit. Brexit is possibly to affect the UK and all of Europe in different ways. Many academic researches demonstrate the decline in post-Brexit UK trade, with remarkable consistency across studies. In the literature, few recent studies have been found in which the recently concluded Brexit is associated with the effects on the UK's international trade, as well as the position of Turkey, which is an important supplier in the UK market, in its foreign trade with the UK after Brexit. In this study, the effect of Brexit on the foreign trade between the UK and the UK-Turkey has been examined, an up-to-date and comprehensive literature research has been put forward and the important factors affecting international foreign trade competitiveness have been evaluated.

Keywords: Brexit, Foreign Trade, United Kingdom, Turkey

JEL Codes: F13, H70, P45

1. GİRİŞ

1970'lerin başından bu yana dünya; siyasi, kültürel ve ticari alanlarda benzeri görülmemiş bir uluslararasılaşma ve büyüme dalgasına tanık olmuştur. Küreselleşmenin Batı Avrupa ülkelerine sağladığı maddi avantajlar, bu kazanımların eşitsiz dağıldığına ilişkin bir algı yaratmış; 2012 yılı itibariyle birçok Avrupa ülkesinde, toplulukçu ve küreselleşme karşıtı niteliklere sahip Avrupa karşıtı partilere verilen destekte önemli bir yükseliş gözlenmiştir. Tüm bu gelişmeler, 2016 yılında İngiliz halkı tarafından AB'den ayrılmak için yapılan Brexit referandumuyla doruğa ulaşmıştır (Nicoli vd., 2022). Brexit, Britanya'nın Avrupa Birliği'ndeki uzun süreli üyeliğinin son günü anlamına gelen "British Exit" kelimesinin kısaltmasıdır (Saxunova vd., 2022). Brexit; Birleşik Krallık (BK), Avrupa Birliği (AB) ve diğer ülkeler üzerinde büyük bir etki yaratan (Jia, 2022), AB-BK ilişkisi dahil olmak üzere aynı zamanda AB'nin diğer üçüncü ülkelerle olan ilişkisini ve AB içindeki ilişkilerin geleceğini etkileyen nitelikte tarihi bir olaydır (Wachowiak ve Zuleeg, 2022).

AB ve BK arasındaki ilişki; tarih, kültür ve coğrafya ile ilgili nedenlerden dolayı her zaman karmaşık bir yapıda olmuştur (Felbermayr vd., 2022). BK ile Avrupa kıtası arasındaki kültürel boşluğun nedeni olarak gösterilen ve BK tarihinde yaygın kavramlar olan "İngiliz istisnacılığı" ve "muhteşem izolasyon" düşüncesi, İngilizlerin "Avrupa vatandaşı" statüsünü onaylamama duygusunun temelini oluşturmaktadır. (Jia, 2022). BK'nin AB'den ayrılması ile sonuçlanan Brexit; egemenlik, eşitlik ve demokratik katılım ("kontrolü geri alma") gibi toplumsal fikirlerle uyumludur. Bunun yanı sıra, birlikten ayrılık yönünde oy kullanan birçok seçmenin AB tarafından düzenlenen ticaret sisteminden yeterince yararlanmamaktan, ticarete bağlı iş kayıplarından ve ulusal egemenliğin AB'ye devredilmesinden memnun olmadığı bilinmektedir (Schirm, 2022).

BK, 23 Haziran 2016 tarihinde AB'de kalıp kalmama konusunda bir referandum düzenlemiş ve seçmenlerin yüzde 51,9'u Brexit lehinde oy kullanmıştır. Birlikten ayrılmadan önce Avrupa Tek Pazarının en önemli üyelerinden biri olan BK'nin AB'den ayrılma kararının, düzenleyici ve denetleyici çerçeveler ve dolayısıyla Avrupa ekonomik entegrasyonu üzerinde çeşitli sonuçları olmuştur (Ameur ve Louhichi, 2022). AB'den geri çekilme; çevre, tarım, gıda standartları düzenlemeleri ve ticaret işleyişleri dahil olmak üzere bir dizi alanda BK çapındaki tek politika çerçevesini ortadan kaldırmıştır (Keating, 2022). Brexit referandumu sonrası geçiş döneminin 1 Ocak 2021 tarihinde sona ermesi ile birlikte BK, AB tek pazarından ve gümrük birliğinden ayrılarak AB üye devletlerinin sahip olduğu hak ve yükümlülüklerinden feragat etmiştir (Hamza ve Abouzeid, 2021). BK ve AB arasındaki mal ticareti, 1 Ocak 2021 tarihi itibariyle önemli ölçüde değişmiştir. Bu değişim ile birlikte artık BK ile AB arasında malların uluslararası ticaret kurallarına uygunluğunun kontrol edilebildiği fiziksel bir sınır mevcuttur. Bu kapsamda malların Ticaret ve İş Birliği Anlaşması'nın (TCA) menşe kurallarına uymaması durumunda, taraflar farklı ithalat tarifeleriyle karşı karşıya kalabilmektedir (Franssen ve Rooyackers, 2021).

Brexit, AB'nin önemli ve etkili bir üyesini kaybetmesi ve dolayısıyla birlik içindeki güç dengesini değiştirmesi nedeniyle AB'nin ve BK'nin pozisyonlarında bölgesel ve küresel olarak bir değişikliğe yol açmıştır (Noja vd., 2021). Farklı analitik ve modelleme teknikleri kullanan çok sayıdaki akademik çalışma, çalışmalar arasında dikkate değer bir tutarlılık ile Brexit sonrası BK ticaretindeki düşüşü göstermektedir (Holmes, 2022). Literatürde yakın zaman içerisinde sonuçlanan Brexit'in BK uluslararası dış ticareti üzerindeki etkileri ile ilişkilendirildiği, bunun yanı sıra, BK pazarında önemli bir tedarikçi konumunda olan Türkiye'nin, Brexit'ten sonra BK ile olan dış ticaretindeki konumuna ilişkin güncel nitelikte az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Yapılan bu çalışma ile Brexit'in BK ve Türkiye dış ticaretine etkisi incelenmiş, güncel ve kapsamlı bir literatür araştırması ortaya konularak uluslararası dış ticaret rekabet gücünde etkili önemli unsurların değerlendirilmesinde bulunulmuştur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Brexit

Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin özellikle Dünya Savaşı sonrasında artan tüketim ile birlikte geniş bir yelpazede değiştiği (Uzunoğlu vd., 2021), popülizm ve ekonomik milliyetçiliğin birçok ülkede yükselişe geçtiği dönemde Brexit, küresel karmaşa içerisinde çağ değiştiren olaylardan biri olarak görülmektedir (Altınörs ve Gürsoy, 2021). Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) adıyla 1952 yılında kurulan AB'ye (Soytürk, 2020), 1973 yılında katılan BK, Brexit sürecinin sonlanması ile birlikte 3,5 milyondan fazla AB vatandaşını ve AB ülkelerinde yaşayan bir milyona yakın İngiliz vatandaşını doğrudan etkileyecek bir karar niteliği ile 31 Ocak 2020 tarihinde AB'den resmen ayrılmıştır (Yıldız, 2021). BK'nin dünya çapında; siyaset, ekonomi, ticaret ve finans alanlarında sahip olduğu önemli konumu (Xiong, 2022), Brexit'in ülkeler arası ekonomik ve ticari ilişkilerde yaratacağı önemli etkinin göstergesi kabul edilmektedir (Nikolova, 2021).

BK'nin AB'den ayrılma kararı, modern Avrupa tarihinin en önemli siyasi olaylarından biri olarak görülmektedir (Liberini vd., 2019). Brexit'in, BK'nin AB üyeliğine ilişkin ikinci referandum niteliğinde olması ile birlikte, tarihte ilk referandum 1975 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndaki üyelik durumu üzerine yapılmıştır (Riedel, 2018). Zwet vd. (2020)'nin ifade ettiği üzere 1975 yılında yapılan ilk Avrupa referandumunda, BK halkından Avrupa Birliği'nin bir üyesi olarak kalmaya devam edilmesi lehinde yüzde 67'lik bir oy alınmıştır. Aradan geçen 40 yıl sonrasında gerçekleşen Brexit referandumunun yüzde 52 oy oranıyla üyelikten ayrılma, yüzde 48 kalma yönündeki sonucu 1975 ile 2016 yılları arasında halkın tutumlarındaki dikkat çekici değişimi göstermektedir. Igwe (2022)'ye göre, Brexit sürecindeki tartışmalar, 2016'da gerçekleşen referandumunun öncesinde belirgin olmayan keskin bir bölünmeyi ortaya çıkarmıştır. Birlikten 'ayrılma' tarafında olanlar, ulusal egemenliğe değer veren ve kendi ulus yönetimi tarafından yönetilmeyi isteyen bir çoğunluk iken, birlikte 'kalma' taraftarları ise uluslararası iş birliğine daha fazla değer veren taraf olarak karakterize edilmiştir. Bu doğrultuda 'kalma' kampanyası, Brexit'in BK ekonomisi üzerindeki risklerine odaklanırken, birlikten 'ayrılma' kampanyası ise göç kontrolüne, ulusal fon tasarrufuna ve küresel pazarlara erişim imkanı gibi konulara odaklanmıştır. Portes (2022)'in de belirttiği üzere, birlikten 'ayrılma'

yönünde oy kullanan seçmenlerinin ekonomiyi bir öncelik olarak görmedikleri, daha çok kültürel meselelere veya "egemenlik" gibi daha soyut kaygılara odaklandıkları gözlemlenmiştir.

2.1.1. BK'nin AB'den Ayrılma Nedenleri

Brexit'in tarihte benzeri yaşanmamış bir olay niteliğinde olması nedeniyle BK'nin AB'den ayrılma kararının arkasındaki itici güçler akademisyenler tarafından kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir (Wolff ve Piquet, 2022). Tarihsel olarak BK'nin; emperyal geçmişi, Avrupa entegrasyon projesine karşı özel tutumu ve uluslararası ilişkilerinde uzun süredir devam eden "izolasyon mantığı" geleneği diğer kıta Avrupalıları için hiçbir zaman kolay bir birlik üyesi olmadığını göstermektedir. BK'nin uyguladığı Euro Bölgesi ve Schengen Bölgesi muafiyetleri, belirgin farklılaşma örnekleri olarak sayılmaktadır. Tarih süresince BK'nin AB içerisinde gösterdiği farklılaşmadaki artış, potansiyel parçalanma sınırına gelmiş ve Brexit ile birlikte somut bir gerçeklik kazanmıştır (Riedel, 2018). BK'nin AB'den ayrılması ile sonuçlanan Brexit kapsamında, BK'nin pragmatik felsefesi ve Avrupa şüpheciliği geleneği, Brexit'in kültürel nedenleri olarak gösterilirken; AB'nin yüksek yıllık bütçesi, Avrupa borç krizi ve AB mülteci krizi, Brexit'in nesnel nedenleri arasında yer almaktadır (Xiong, 2022).

İngiliz toplumunu karakterize eden "Avrupa şüpheciliği" kavramı, Avrupa entegrasyonu sürecine duyulan şüphe ve koşulsuz muhalefet fikri olarak tanımlanmıştır (Taggart, 1998). Tarihsel temellere dayanan Avrupa şüpheciliği kavramı günümüzün popülist söylemi ile birlikte yaratılan ortamda BK'nin AB'den ayrılığında büyük önem taşımaktadır (Terzi, 2021). Avrupa'nın geri kalanına yönelik ötekilik duygularını destekleyen "İngiliz ayrıcalıklığı" kavramı ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin siyasi söylemlerinde giderek daha fazla görünür hale gelmiştir. Avrupa şüpheciliği ile birlikte İngiliz ayrıcalıklığı, geleneksel olarak İngiliz toplumunu niteleyen kavramlar olarak bilinmektedir. İngiliz Avrupa şüpheciliği, Avrupa Birliği içinde özellikle Euro Bölgesi ve göç krizi ile birlikte körüklenerek daha güçlü bir hale gelmiştir (Mölder, 2018).

Brexit'in nedenlerinden biri olarak gösterilen göç meselesi, BK'nin AB'den ayrılmasında en etkili unsurlardan biri olarak BK halkına siyasi, ekonomik ve kültürel bir tehdit olarak yansıtılmış ve kamuoyunda ulusal egemenliğe ilişkin endişelerin tetiklenmesinde konu edinilmiştir (Yıldız, 2021). Avrupa kıtasında Almanya'dan sonra en fazla göçmene sahip olan BK'de, artan göçmen sayısı ile birlikte ucuz iş gücü pazarı oluşmuş ve yerleşik halk arasında işsizlik oranı artmıştır. Bunun yanı sıra, göçmenlerin işledikleri suçlar ve terör eylemleri nedeniyle güvenlik problemleri yerleşik halk arasında kaygı yaratmıştır (Çenberci ve Gövdere, 2017). Müslüman ülkelerden BK'ye gelen mülteciler, ülkede önemli bir derecede İslamofobiye yol açmıştır. BK halkının düşüncesi, İngiliz Milletler Topluluğu üyesi olmayan ülkelere gelen mültecilerin İngiliz yaşamı ve kültürüyle herhangi bir bağa sahip olmadığı yönündedir (Zwet vd., 2020).

Colantone ve Stanig (2018)'e göre Brexit referandumundaki birlikten ayrılma yönündeki oy yoğunluğu, bölgelerin ekonomik durumuna göre farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda, coğrafi olarak ekonomik sıkıntının yoğunlaştığı bölgelerde ayrılma yönünde oyların arttığı

gözlenmiştir. Aykın (2017)'in belirttiği üzere, BK'nin AB bütçesine yaptığı katkı, Brexit tartışmalarına konu olmuş ve birliğin bütçesine katkıda 3. sırada yer alan BK, ülkenin ulusal çıkarları açısından bu konuda karşıt bir tutum sergilemiştir. Sonuç olarak hiçbir üye devletin AB'den ayrılma kararı almadığı tarih süresince BK, Brexit ile birlikte diğer üye devletlerin çoğunun üstlenmiş olduğu birçok yükümlülükten kurtulmuştur (Riedel, 2018).

2.1.2. Brexit Referandumu ve BK'nin AB'den Ayrılma Süreci

23 Haziran 2016 tarihinde yapılan Brexit referandumunda oy kullanan halkın yüzde 52'si birlikten ayrılma, yüzde 48'i ise birlikte kalma yönünde oy kullanmıştır (Andreouli vd., 2019). Referandumun sonuçlanmasından sonra uzun bir süre BK'nin üyelikten ayrılış tarihi, koşulları ve BK'nin AB ile gelecekteki ilişkisinin boyutları konularında belirsizlik yaşanmıştır. Bu belirsizlikler; tarafların çözüm girişimlerine, parlamento içinde ve dışında tartışmalara, birlikten ayrılma ve birlikte kalma destekçileri arasında keskin bölünmelere yol açmıştır (Dhingra ve Sampson, 2022). BK ve AB'nin; ticaret, göç, vatandaş haklarının güvenliği, balıkçı sularına erişim ve İrlanda sınırları gibi birçok koşulları kapsayan Brexit anlaşmasının şartlarını sonuçlandırması dört yıl sürmüştür (Igwe, 2022).

BK'nin Haziran 2016'da Brexit lehinde verdiği beklenmedik karar, İngiliz Sterlininin değerinde keskin bir değer kaybına yol açmıştır (Breinlich vd., 2022). Brexit referandumunun ertesi günü, İngiliz bankalarının hisse fiyatlarında büyük bir düşüş yaşanmış (Kyriazis ve Economou, 2019) ve referandumun şok edici sonucu İngiltere borsasını olumsuz etkilemiştir (Licaj ve Koy, 2021). Referandum sonucu, BK'nin AB ve dünyanın geri kalanıyla olan ilişkilerinde ani bir değişikliğe yol açmamasına rağmen, politika belirsizliğinde artışa neden olmuştur (Dhingra ve Sampson, 2022). Referandum sonucunu AB tarafından değerlendiren Hobolt vd. (2021)'e göre Brexit, AB ülkelerinde birliğe ilişkin şüpheli tutumları olan tarafları kendi üyelik referandumlarının çağrısında bulunmaya yönlendirmiş ve siyasi olarak Avrupa çapında Brexit'in yayılma korkusuna neden olmuştur. Referandum sonucunu BK tarafından değerlendiren Terzi (2021)'in belirttiği üzere ise AB yanlıları ve karşıtları olarak halkın ayrışmasına sebep olmuş, ülkedeki karşıt tarafların bölünerek birbirini düşman olarak karakterize etmesi ile birlikte BK ulusal birlikteliği zarar görmüştür.

Brexit referandumu sonrasında 3 yıldan fazla süren müzakereler ve tartışmaların ardından imzalanan geri çekilme anlaşması ile BK, 31 Ocak 2020 tarihinden itibaren artık bir AB üyesi değildir. BK, 47 yıldır süren AB üyeliğini Brexit ile sonlandırmış, AB'nin üye sayısı resmi olarak 28'den 27'ye değişmiştir. Batı ekonomik sisteminin büyüme ve gelişmesinde öncü ve eski bir kapitalist ülke olan BK, tarihte AB'den ayrılan ilk ülke niteliğindedir (Xiong, 2022).

2.2. Brexit Sonrası BK- AB Ticari Anlaşması

BK'nin Haziran 2016 yılında AB'den ayrılma yönündeki kararına rağmen, AB ile olan ekonomik ilişkisi, gelecekteki BK-AB ilişkilerini yöneten Ticaret ve İş birliği Anlaşması'nın (TCA) yürürlüğe girdiği 1 Ocak 2021 tarihine kadar değişmemiştir (Freeman vd., 2022). 24 Aralık 2020 tarihinde tarafların imzaladıkları Ticaret ve İş birliği Anlaşması ile birlikte yüzde

100 tarifersiz serbestleştirme kararı ile anlaşma sağlanmış, 27 AB ülkesinin tamamına sunulan bu anlaşma vetosuz onaylanmıştır (Igwe, 2022). Ticaret ve İş birliği Anlaşması; kurumsal düzenlemeler, mal ve hizmet ticareti, seyahat, ulaşım, balıkçılık, sosyal güvenlik koordinasyonu, adli iş birliği ve anlaşmazlıkların çözümü gibi birçok konuyu kapsayan bir içeriğe sahiptir (Fusacchia vd., 2022).

BK'nin AB'den ayrılması ile yürürlüğe giren Ticaret ve İş birliği Anlaşması, BK'nin en büyük ve en önemli uluslararası ortağıyla olan ticari ilişkisinde temel bir değişimi temsil etmektedir (Crowley vd., 2022). Bakker vd. (2022)'nin belirttiği üzere, BK'nin AB'den ayrılışı, en büyük ticaret ortağı ile arasındaki ticari engellerde büyük bir artışa yol açmıştır. Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe giren Ticaret ve İş birliği Anlaşması ile birlikte BK'nin Tek Pazar ve Gümrük Birliği üyeliği sona ermiştir. Bu anlaşma ile malların ticareti, tarifeler ve kotalar olmaksızın devam etmesine rağmen mevcut ticarete ilişkin düzenleyici kurallar ve gümrük sistemindeki değişiklikler, BK ile AB arasındaki ticari anlaşmazlıkların zamanla artmasına neden olmuştur. Portes (2022)'in ifadesine göre, Ticaret ve İş birliği Anlaşması, ticareti yapılan mallar üzerinde sıfır tarife ve kota sağlamasına rağmen AB üyeliği (Tek Pazar ve Gümrük Birliği) ile karşılaştırıldığında ticaret engelleri, mal ve hizmet sektörüne ilişkin ticari maliyetlerde büyük bir artış anlamına gelmektedir.

Dhingra ve Sampson (2022)'in belirttiği üzere, Brexit'in uzun vadeli etkilerinin önemli bir belirleyicisi, Ticaret ve İş birliği Anlaşması'nın neden olduğu engellere karşılık ticaret ve yatırım akışlarının durumu olacaktır. Firma ve ürün düzeyinde ticaretin yüksek ticaret maliyetleri tehdidinden etkilendiğine ilişkin mevcut verilerin aksine Ticaret ve İş birliği Anlaşması'nın uygulanmasından önce AB ile yapılan ticarete belirgin bir değişikliğe ilişkin işaret bulunamamıştır. 2016 ve 2020 yılları arasında AB'nin BK ithalat ve ihracatındaki payı genel olarak sabit kalmış, gelecekteki ticaret engellerine ilişkin öngörülere karşılık toplam ticaret verilerinde bir sapma gözlenmemiştir. Bunun aksine, Ticaret ve İş birliği Anlaşması'nın uygulamaya geçtiği 2021 yılında, özellikle BK'nin AB'den ithalatında düşüş olduğu yönünde sonuçlar elde edilmiştir.

2.3. Brexit'in AB Ekonomisine Etkisi

Brexit, AB'nin ikinci en büyük ekonomisini ve AB bütçesine en büyük ikinci net katkıyı sağlayan üyesini kaybetmesine (Hamza, 2021), sonuç olarak AB ülkelerinin de bazı sonuçlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur (Dhingra ve Sampson, 2022). Chopin ve Lequesne (2020)'ye göre, BK'nin Brexit ile birlikte ulusallaşma yönündeki tercihi, AB üye ülkeleri üzerinde ters bir etkiyi desteklemiştir. Brexit'e ilişkin müzakerelere verilen tepkiler ve eleştiriler, üye ülkelerin Avrupa şüpheciliğine yönelik güçlü eğilimlerine rağmen AB üyeliğine ve AB entegrasyonunu korumaya olan bağlılıklarını güçlendirmiştir. Yazgan (2021) ise Brexit'in AB genişleme politikalarını ve Avrupa komşu ülkelerini olumsuz yönde etkileyebileceğini, Brexit sonrasında AB'nin mevcut genişleme politikasının farklı kapasite, hız ve entegrasyon ile devam edebileceğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda Hobolt vd. (2021), BK'nin AB'den çıkışının Avrupa entegrasyonundaki etkisini çeşitli şekillerde sürdüreceğini, Brexit'in gelecekte mevcut AB üye devletlerinde çıkış desteğini artırabileceğini savunmaktadır.

Küreselleşme ve bölgesel entegrasyon süreci, Haziran 2016'daki Brexit oylamasının ardından AB'nin yeniden yapılandırılmasıyla karşı karşıya kalan Avrupa ekonomileri için önemli zorluklar ortaya çıkarmıştır (Noja, 2021). Kyriazis ve Economou (2019)'nun çalışmasına göre, BK'nin AB'den ayrılışı, AB bütçesindeki toplam gelirin düşmesi ve geri kalan üyelerin AB bütçesine katkıda daha büyük bir pay alması ile sonuçlanmıştır. Bu nedenle Brexit'in AB üyeleri arasındaki eşitsizlikleri yoğunlaştıracağına dair artan bir endişe söz konusudur. Buna ek olarak Gutiérrez vd. (2021)'nin ifade ettiği üzere Brexit referandumunun sonucu, AB ülkeleri arasında ticari ilişkiler açısından büyük bir kaygı yaratmıştır. Brexit kaynaklı ekonomik politika belirsizliği, yoğunluğuna göre üç kategoride gruplandırıldığında; Hollanda ve BK ekonomileri açısından yüksek etki, Fransa ve İspanya ekonomileri için orta seviye, Almanya ve İtalya ekonomileri için düşük etki derecesine sahiptir (An vd., 2022). Brexit'in sonuçlanmasının ardından taraflar arasında imzalan Ticaret ve İş Birliği Anlaşması kapsamında AB'den ithal edilen mallar üzerinde herhangi bir tarife olmamasına rağmen, meşakkatli gümrük evrak işleri ve menşei kurallarına ilişkin tarife dışı engeller, AB firmaları açısından BK'de iş yapma maliyetlerini arttırmıştır (Crowley vd., 2022).

Brexit ile birlikte imzalanan AB-BK anlaşması, AB'nin kendisi ve dışsal olarak farklılaşmış ilişkileri bakımından geniş etkilere sahiptir (Wachowiak, 2022). Brexit'in dünya ekonomileri açısından ortaya çıkan birçok sonucu arasında AB üyesi olmayan ülkelerin BK'de ihracatlarını artırma şansı elde etmesine karşılık AB ülkelerinin serbest ticaret avantajlarını kaybetmesi ve bu olumsuz sonucun ekonomik yansımalarına maruz kalması yer almaktadır (Yorulmaz ve Kaptan, 2021). Dhingra ve Sampson (2022)'nin belirttiği üzere, BK-AB ticaretine daha az bağımlı olması nedeniyle AB'nin daha az ticari kayıp yaşayacağı yönünde öngörüler mevcuttur. Bu görüşü destekleyen Loye vd. (2021)'ne göre ise, 27 ülkeden oluşan AB'nin dünya ticaret ağı sıralamasında lider oluşu, Brexit'e rağmen dünya çapındaki AB ticaretinin sağlam yapısını göstermektedir.

2.4. Brexit'in BK Ekonomisine Etkisi

1990'lı yıllardan Brexit referandumuna kadar dünyanın en açık ekonomilerinden biri olan BK (Posen ve Rengifo-Keller, 2022), finansal ve ekonomik faaliyet alanlarındaki önemi nedeniyle Avrupa çapında ve küresel ölçekte değişim yaratacak etkiye sahip bir ülkedir (Kyriazis ve Economou, 2019). Dhingra ve Sampson (2022)'a göre Brexit'i incelemek, modern çağda derin uluslararası ekonomik entegrasyonun tersine çevrildiği tarihi bir olay olması açısından oldukça önemlidir. Ticaret anlaşmalarının genellikle ekonomik entegrasyonu güçlendirmek ve ticaretin önündeki engelleri azaltmak amacıyla yapılmasının aksine Brexit ile yapılan anlaşmalar bu özelliğe sahip değildir.

Luo vd. (2022)'nin belirttiği üzere, BK'nin AB Tek Pazarı ve Gümrük Birliği'nden ayrılması, ticarete bir "tersine dönüş" olarak kabul edilmektedir. Brexit'in firmalar için kilit yatırım kararları olan birleşme ve satın almaları olumsuz yönde etkilediği, BK firmalarının yaptığı birleşme ve satın alma anlaşma sayısının BK dışındaki firmalara kıyasla daha fazla azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Farahani (2021)'ye göre ise hem Covid-19 pandemi koşullarının hem de Brexit etkisinin bölgeler arasındaki farklılıkları arttırması, farklı sektörler üzerindeki

etkisiyle birlikte ekonominin geneli üzerinde daha geniş bir etkiye sahip olma riskini oluşturmaktadır. Posen ve Rengifo-Keller (2022), Brexit'i, BK açısından küçük bir düzenleme niteliğinde değil, potansiyel olarak BK ekonomisinin tüm yönelimlerinde bir kayma olarak değerlendirilmiştir.

AB üyeliğinden ayrılmanın öncesinde dahi Brexit referandum oylamasının BK ekonomisi üzerinde oldukça olumsuz bir etkisi olmuştur. Referandum sonrasında İngiliz Sterlinindeki değer kaybı tüketici fiyatlarını yükseltmiş, ithal girdi maliyetleri ise reel ücretlerde düşüşe yol açmıştır. Bu süreçteki belirsizlik ve geleceğe yönelik ticaretteki yüksek engeller beklentisi; düşük sermaye yatırımı, azalan talep ve GSYİH'daki yavaş büyüme ile sonuçlanmıştır (Dhingra ve Sampson, 2022). Brakman vd. (2021)'ne göre, Brexit, tarife dışı ve düzenleyici ticaret engellerinden kaynaklı reel ticari etkisini firmalar ve dolayısıyla tüketiciler üzerinden göstermektedir. Breinlich vd. (2022) tarafından yapılan çalışma, referandum sonrasında tüketici fiyatlarının yüzde 2,9 oranında arttığını belirtmiştir. Yaşam maliyetlerindeki artışlar aynı gelir dağılımları içinde benzerlik gösterirken bölgeler arasında farklılıklar gözlenmiş, buna göre bu durumdan en az etkilenen bölge Londra iken, en kötü etkilenen bölgeler Kuzey İrlanda ve Galler olmuştur. Fusacchia vd. (2022)'nin ifade ettiği sonuçlara göre, AB ile ticarete bağımlı olan BK sektörlerinin kesintiye uğradığı ve sektörler arası ileri-geri bağlantılarla bu olumsuz etkinin ekonominin tamamına yayıldığı belirtilmiştir.

Literatürde Brexit'in BK ekonomisindeki etkisine ilişkin yapılan ilk çalışmalar, karamsar bir durum değerlendirmesi niteliğindedir. Bu akademik çalışmalar, Brexit'in karakterize ettiği bölünmüşlüğü yansıtmaktadır (Türko ve Gökçenoğlu, 2020). Çoğu araştırmacı, politika kurumu ve işletme tarafından paylaşılan fikir birliğine göre, Brexit, BK-AB arasında ticaret, göç ve yatırım engellerini arttırarak BK ekonomisi üzerinde uzun vadeli olumsuz bir etki yaratacaktır (Dhingra ve Sampson, 2022). AB'den ayrılma kararı, BK ekonomi politikası açısından önemli bir değişiklik olup ekonomistler arasında Brexit'in uzun vadeli etkilerinin olumsuz yönde olacağına ilişkin geniş bir fikir birliği mevcuttur. Buna karşılık bu öngörüler yıllar içerisinde test edilebilecektir. Ancak mevcut sonuçlar, referandum sonrası yaşanan değer kaybindan ve yaşam maliyetlerindeki artıştan kaynaklı Brexit seçmenlerinin bir bedel ödediğini göstermiştir (Breinlich vd., 2022).

2.4.1. Brexit'in BK Dış Ticaretine Etkisi

BK seçmenlerinin 2016 yılı Haziran ayında AB'den ayrılma yönündeki beklenmedik kararı ile sonuçlanan referandum sonrası ikili müzakereler sırasında potansiyel ticaret engellerine ilişkin büyük bir belirsizlik yaşanmış (Gutiérrez vd., 2021), Brexit'in resmi olarak gerçekleşmesi ile birlikte Tek Pazar ve Gümrük Birliği'nden ayrılmak, BK'nin ithalat ve ihracat modellerinde büyük bir karışıklığa neden olmuştur (Bakker vd., 2022). Dhingra ve Sampson (2022)'a göre Brexit; imalat sektörünü, hizmet sektörünü, yatırım akışlarını, döviz kurunu ve uluslararası politika koordinasyonunu etkileyen makroekonomik bir şok niteliğindedir. Farahani (2021)'nin belirttiği üzere, BK ticaretinin 2021 yılındaki keskin düşüşünde Brexit önemli bir rol oynamıştır. BK'deki birçok firma, AB ile yapılan ticarete sınırda gecikmeler ve ağır idari maliyetler gibi sorunlar yaşamış, tüm bu sorunlar dış ticarete yükselen maliyetlere,

artan fiyatlara ve azalan rekabet gücüne dönüşmüştür. Saxunova vd. (2022)'nin çalışmasındaki mevcut verilere göre, 150.000'den fazla İngiliz işletmesi, Avrupa üye devletleri dışındaki ülkelerle hiçbir zaman ticaret yapmamıştır. Bu işletmelerin gümrük işlemleri konusunda hiçbir deneyiminin olmaması, yeni bir gümrük sistemini öğrenmek zorunda kalacakları ve AB'deki işletmelerle ticarete çok fazla bağlı olan İngiliz endüstrilerinde kayıplara neden olabileceği anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, İngiliz işletmelerinin AB ile kurulan ticari ilişkilerde; gümrük kontrolleri, tarifeler ve sayısız evraklar ile uğraşması gerekmektedir.

BK'nin AB üyeliği, resmi olarak Covid-19 salgınının 2020 yılı Mart ayı itibariyle dünya ticaretinde benzeri görülmemiş bir düşüşe yol açmasından birkaç hafta önce 1 Şubat 2020'de sona ermiştir. Bu iki eşzamanlı küresel ticaret şoku, Brexit'in uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini tahmin etme meselesini karmaşıklaştırmıştır. Covid-19 küresel krizinin uluslararası ticaret üzerindeki etkisinin dışında, Brexit'in özellikle BK uluslararası ticaretine zarar verdiği, AB ile ticaretin yüzde 21, dünyanın geri kalanıyla yapılan ticaretin yüzde 0,8 düştüğü gözlenmiştir. Pandeminin uluslararası ticaret üzerinde en kötü etkisini gösterdiği dönemin dışında, BK dış ticaret performansının diğer ülkelere kıyasla daha düşük bir eğilim çizgisi gösterdiği, BK ticaret performansının, AB'den resmi olarak çekilmesinden önce bile diğer ülkelerin gerisinde kaldığı ifade edilmiştir (Brakman vd., 2021). Posen ve Rengifo-Keller (2022)'in ifadesine göre, 2017 yılının başından 2021'in sonuna kadar mevcut veriler ile ithalat artı ihracatın GSYİH içindeki payı baz alındığında, BK ticaretindeki genel düşüşün diğer tüm ülkelerden çok daha keskin olduğu ifade edilmiştir. Brexit sonrası BK'nin genel olumsuz ticari durumunun diğer ülkelere farklı oluşu, BK ticaretinin diğer gelişmiş ülke ekonomilerine kıyasla Covid-19 etkisinden daha az oranda toparlandığını göstermektedir.

Dhingra ve Sampson (2022)'a göre Ticaret ve İş birliği Anlaşması, tüm mallar için BK-AB ticaretinde sıfır tarife ve sıfır kota uygulaması sağlayan ancak tarife dışı engeller ve pazar erişimi konusunda entegrasyon teşviği yetersiz nitelikte bir serbest ticaret anlaşmasıdır. 2021 yılı Ocak ayında yürürlüğe giren Ticaret ve İş birliği Anlaşması ile birlikte BK'nin artık AB'nin Tek Pazar ve Gümrük Birliği üyesi olmaması sonuç olarak serbest emeğin dolaşımını sona erdirmiş, AB ile ticarete gümrük ve düzenleyici sınırlar uygulamaya koyulmuştur. Freeman vd. (2022)'nin belirttiği üzere, Ticaret ve İş birliği Anlaşması'nın, BK'nin AB'den ithalatında dünyanın geri kalanına kıyasla ani ve kalıcı yüzde 25 oranında bir düşüşe yol açtığı belirtilmiştir. Buna karşılık, BK'den AB'ye yapılan ihracatta daha düşük ve geçici bir düşüş yaşanmasına rağmen BK ihracatçıları ve AB ithalatçıları arasındaki ticari ilişkilerin sayısında büyük ve sürekli bir düşüş tespit edilmiştir. Brakman vd. (2021)'nin çalışmasındaki mevcut verilere göre, Brexit'in ticaretteki olumsuz etkisi, yaklaşık yüzde 19 oranındaki bir düşüşle İngiltere, yüzde 10,8'lik düşüşle İskoçya, yüzde 10,2 oranında düşüşle Galler ve yüzde 6,6'lık düşüşle Kuzey İrlanda için gözlenmiştir. Bakker vd. (2022)'ne göre gümrük kontrolleri, artan bekleme süreleri ve ek evrak işleri gibi sınırlarda uygulanan ek engellerin BK ithalatçıları ve AB ihracatçıları açısından maliyetleri arttırması beklenmektedir. Sınırlardaki bu ek maliyetlerin sonrasında tüketicilere yansıtılarak fiyat artışlarına neden olabileceği öngörülmektedir.

Brexit'in ana motivasyonlarından biri BK'nin AB tarafından müzakere edilenlerden ekonomik olarak daha avantajlı olan ticaret anlaşmaları imzalayabilmesi olmuştur (Eiser vd.,

2021). BK, Brexit ile birlikte AB'den ayrılığı sonrasında yeni ticaret ilişkileri geliştirirken BK için uluslararası ticarete yenilikler ve fırsatlar ortaya çıkmaktadır (Lange vd., 2022). BK, "Küresel Britanya" stratejisinin bir parçası olarak, Kanada, Japonya, Kore, Meksika, Norveç, İsviçre, Türkiye, ABD dahil olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki ülkelerle bir dizi Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır (Brakman vd., 2021). Brexit'ten sonra BK, uluslararası kimliğini yeniden konumlandırmış; ABD ile dostane ilişkilerini sürdürmeye çalışmış, Commonwealth ülkeleri arasındaki uzun vadeli ilişkiyi canlandırmış ve gelişmekte olan ekonomilerle daha fazla ticaret anlaşması imzalamıştır. BK, artık Çin ve Brezilya gibi yükselen ekonomilerle ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Bu yükselen ekonomilerle ilişkilerin geliştirilmesi, ithalat ve ihracat da dahil olmak üzere BK dış ticaretinin refahı için önem taşımaktadır. BK, Çin'e yatırım çekmeyi ve Çin'e ihracatı arttırmayı hedeflemektedir (Jia, 2022).

BK-AB ticaret ilişkisinde Ticaret ve İş birliği Anlaşması'nın BK ticaretinde önemli ölçüde bir düşüşe neden olacağı yönünde bulgular mevcuttur. Yapılan bir çalışmaya göre BK ihracatının yüzde 7,9, ithalatının yüzde 14,2 oranında düşmesi beklenmektedir. AB ile yapılan ticarete en önemli etki; tekstil, otomotiv ve hizmet sektöründe yaşanmış, ticaret engelleri uygulamaları ile ihracatta talep düşüşleri gözlenmiştir. Bu doğrultuda BK'nin Avrupa ekonomisi ile entegrasyonunun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Fusacchia vd., 2022). Mevcut veriler, "Küresel Britanya" stratejisinin Brexit kaynaklı ticaret kayıplarını telafi etmek için yetersiz ticaret yaratımı sağladığı göstermektedir (Brakman vd., 2021). BK'nin özellikle Brexit ve Covid-19 krizinin kombinasyonu gibi benzeri görülmemiş koşullar altındaki yönetimi, ülkenin güçlü bir küresel ekonomi olarak kalmasını sağlamak için zamana ve yeni uygulamalara ihtiyaç duymaktadır (Saxunova vd., 2022).

2.5. Brexit ve Türkiye Dış Ticareti

Brexit, tarihte ilk kez yaşanan bir gelişme olarak Türkiye'yi hem AB hem de BK ilişkileri açısından etkilemektedir. Brexit ile birlikte BK ve Türkiye'nin AB karşısındaki konumu benzerlik göstermekte ve karşılıklı ilişkiler üye olmayan iki devlet özelliğinde devam etmektedir (Nas, 2021). Brexit öncesinde malların sınırsız ticaretine imkan tanıyan Gümrük Birliği uygulaması, BK ile Türkiye arasındaki ticaret hacminin yüksek olmasının nedenlerinden biri olarak gösterilirken, Brexit ile birlikte BK'nin Gümrük Birliği'nden ayrılması birçok riski beraberinde getirmiştir (Altınörs ve Gürsoy, 2021). Bu doğrultuda BK'nin AB'den ayrılışı, Gümrük Birliği'nde bulunan Türkiye ile ayrı bir ticaret anlaşmasının yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak iki ülke arasındaki ticaret anlaşması 29 Aralık 2020 tarihinde Ankara'da imzalanmış ve 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir (Uzunoglu vd., 2021). Hayali ve Sönmez (2021)'e göre Brexit sonrasında Türkiye ve BK arasında imzalanan ilgili Serbest Ticaret Anlaşması, taraflar arasındaki mevcut ticari ilişkinin hızlanma potansiyelini göstermektedir.

Türkiye'nin BK ile ekonomik ilişkileri son on yılda artan bir eğilime sahiptir (Altınörs ve Gürsoy, 2021). Türkiye ile BK arasındaki ticaret hacminin artışı 2009 yılında 9,4 milyar Sterlin, 2010 yılında 12 milyar Sterlin ve 2011 yılında 14 milyar Sterlin olarak gözlenmiş (İTO, 2011),

artan ticari iş birlikleri ile birlikte ticaret hacmi 2016 yılında 16,1 milyar Sterline yükselmiştir (TÜİK, 2019). Brexit'in BK ve Türkiye dış ticareti üzerindeki etkisine ilişkin Kol (2021) tarafından yapılan çalışmaya göre, 2017 yılında referandum sürecinde yaşanan belirsizlik ortamı sebebiyle Türkiye'den BK'ye yapılan ihracattaki düşüş yüzde 17 oranında gerçekleşmiştir. 2018 yılında taraflar arasındaki dış ticaret hacmindeki artışın aksine 2019 yılında Türkiye-BK dış ticaretinde yeniden bir düşüş gözlemlenmiştir. Sonuç olarak mevcut veriler, Brexit sürecinin var olan etkisini Türkiye-BK arasındaki ticarete daralma olarak ortaya koymuştur. Brexit'in taraflar arasındaki ticarete daralmalara neden olmasının aksine, BK'nin, Türkiye'nin en büyük ticaret ortaklarından biri olma konumunu koruduğu belirtilmiştir. Yorulmaz ve Kaptan (2021)'in da çalışmasında belirttiği üzere, AB ülkeleri performansı ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin BK'ye ihracat artış oranının AB ülkeleri ihracat artış oranlarından daha yüksek olması, Türkiye'nin AB ülkelerine kıyasla BK ile ticaret ilişkilerinde daha avantajlı konumda olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda BK pazarında önemli bir tedarikçi konumunda olan Türkiye'nin, Brexit'ten sonra BK ile ticaret kapasitesini artırmak için dikkate değer bir potansiyele sahip olduğu ifade edilmiştir.

3. SONUÇ VE TARTIŞMA

Brexit, AB ve BK arasındaki derin ekonomik entegrasyonun çözülmesine yol açmıştır (Freeman vd., 2022). Avrupa ortak pazarının terk edilmesi ile birlikte AB ile BK arasındaki uluslararası ticaretin zorlaştığını söylemek mümkündür. Bu zorluklar, her şeyden önce malların belirli kurallara uyup uymadığının ve aynı zamanda ülkeye tarifersiz giriş yapıp yapamayacağını kontrol edildiği sınır kontrollerinin başlatılmasında gözlenmiştir (Franssen ve Rooyackers, 2021). Bunun yanı sıra, BK'nin AB üyeliğinden çıkışı ile Covid-19 küresel krizinin aynı zamana denk gelmesi, Brexit'in olumsuz etkilerinin pandemi krizinden tamamen ayrı tutulamayacağını göstermektedir. Sonuç olarak, Brexit sürecinin karmaşık ve çok yönlü oluşu geleneksel ekonomi analizini karmaşıklaştırmakta ve Brexit'in ekonomik etkilerini tam olarak saptamakta zorluk yaratmaktadır (Holmes, 2022).

BK'nin AB Tek Pazarından resmi olarak geri çekilmesi ile birlikte yaşanan ekonomik geçişinin ardından ticarete ve genel ekonomik manzarada hızlı bir değişimin gerçekleşmesi beklenmiştir. BK, 2020 yılının sonu itibarıyla ABD, Kanada ve Japonya gibi önde gelen ticari ortaklarla yapılması planlanan geniş çaplı ticaret anlaşmalarına odaklanmıştır (Gopalakrishnan vd., 2021). BK'nin önemli bir diplomatik stratejisi haline gelen "Küresel Britanya" hedefi, Brexit'ten sonra BK'nin dünyadaki konumunu yeniden tanımlamıştır. Türkiye, Brexit süreci ile birlikte BK ile olan dış ticaretinde bir daralma yaşamasına rağmen BK'nin en büyük ticaret ortaklarından birisi olma konumunu korumaktadır. Brexit sonrası dış ticaret verilerine göre Türkiye'nin BK'ye ihracat artış oranı, AB ülkeleri ihracat artış oranlarından daha yüksektir. BK açısından önemli bir tedarikçi konumuna sahip olan Türkiye'nin AB ülkelerine kıyasla BK ile ticaret ilişkilerinde daha avantajlı olan konumunu ve dikkate değer potansiyelini Brexit'ten sonra BK ile ticaret kapasitesini artırmak için değerlendireceğini söylemek mümkündür.

Yapılan araştırmalara ilişkin mevcut veriler, Brexit'in BK dış ticareti üzerindeki olumsuz etkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Ticaret ve İş Birliği Anlaşması'nın uygulamaya

geçtiği 2021 yılında, BK'nin AB'den ithalatında düşüş olduğu, sınırda gecikmeler ve ağır idari maliyetler gibi sorunların dış ticarete yükselen maliyetlere, artan fiyatlara ve azalan rekabet gücüne dönüştüğü gözlenmiştir. Brexit'in BK uluslararası ticaretine verdiği zarar, AB ile ticaretin yüzde 21, dünyanın geri kalanıyla yapılan ticaretin yüzde 0,8 düşüşü ile tespit edilmiştir. BK dış ticaret performansının diğer ülkelere kıyasla daha düşük bir eğilim çizgisi gösterdiği, Covid-19 etkisinden diğer ülkelere kıyasla daha az oranda toparlandığı ve BK ticaretindeki genel düşüşün diğer tüm ülkelerden çok daha keskin olduğu ifade edilmiştir. Gelecek yıllarda BK-AB ticaret ilişkisinde Ticaret ve İş birliği Anlaşması'nın BK ticaretinde önemli ölçüde bir düşüşe neden olacağı yönünde bulgular, BK ihracatının yüzde 7,9, ithalatının yüzde 14,2 oranında düşmesini öngörmektedir. Mevcut veriler, “Küresel Britanya” stratejisinin Brexit kaynaklı ticaret kayıplarını telafi etmek için yetersiz kalacağını göstermektedir.

Referandum öncesi ve sonrası siyasi kampanya döneminde, Brexit'in hem BK hem de AB için yol açacağı olası ekonomik maliyetler ve faydalar uzun bir süre tartışılmıştır (Oberhofer ve Pfaffermayr, 2021). BK'nin hem yerel hem de uluslararası düzeyde yatırım ve ticaret pazarları kapsamında Brexit'in uzun vadeli etkisinin tespiti için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir (Saxunova vd., 2022). Sonuç olarak, Brexit'in yakın tarihli geçmişi sebebiyle ekonomistlerin Brexit'in AB ve özellikle BK üzerindeki kesin sonuçlu etkilerine ilişkin yapacakları analizlerde süreye ihtiyaç duyduklarını söylemek mümkündür (Hamza ve Abouzeid, 2021).

KAYNAKÇA

- Altınörs, G., Gürsoy, Y. (2021). Business as Usual? The Present and Future Impact of Brexit on Anglo-Turkish Relations. *Journal of Anglo-Turkish Relations*, 2(2), 25-49. https://www.researchgate.net/publication/353212565_Business_as_Usual_The_Present_and_Future_Impact_of_Brexit_on_Anglo-Turkish_Relations (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2022).
- Ameur, H.B, Louhichi, W. (2022). The Brexit Impact on European Market co-Movements. *Annals of Operations Research*, 313, 1387–1403. <https://doi.org/10.1007/s10479-020-03899-9>
- An, X., Barnett, W.A., Wang, X., Wu, Q. (2022). Brexit Spillovers: How Economic Policy Uncertainty Affects Foreign Direct Investment and International Trade. *Working Papers Series in Theoretical and Applied Economics*. <https://ideas.repec.org/p/kan/wpaper/202208.html> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).
- Andreouli, E., Greenland, K., Figgou, L. (2019). Lay Discourses About Brexit and Prejudice: “Ideological Creativity” and Its Limits in Brexit Debates. *European Journal of Social Psychology*, 1–14. doi: 10.1002/ejsp.2625
- Aykın, S.M. (2017). Brexit–Elveda Avrupa: İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler. Erol Esen ve Duygu Şekeroğlu (Ed.), *Brexit'te Kırılma Noktası: AB Bütçesi* (s. 215-247). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Bakker, J.D., Datta, N., Lyon, J.D., Opitz, L., Yang, D. (2022). Post-Brexit Imports, Supply Chains and the Effect on Consumer Prices. Jonathan Portes (Ed.). *The Economics of Brexit: What Have We Learned?* CEPR Press. <https://cepr.org/publications/books-and-reports/economics-brexit-what-have-we-learned> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).
- Brakman, S., Garretsen, H., Kohl, T. (2021). EXITitis in the UK: Gravity Estimates in the Aftermath of Brexit. *CESifo Working Papers*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3925324>
- Breinlich, H., Leromain, E., Novy, D., Sampson, T. (2022). The Brexit Vote, Inflation and U.K. Living Standards. *International Economic Review*, 63(1), 63-93. doi: 10.1111/iere.12541.
- Chopin, T., Lequesne, C. (2020). Disintegration Reversed: Brexit and the Cohesiveness of the EU27. *Journal of Contemporary European Studies*, doi:10.1080/14782804.2020.1714560
- Colantone, I., Stanig, P. (2018). Global Competition and Brexit. *American Political Science Review*, 112(2), 201–218. doi:10.1017/S0003055417000685
- Crowley, M.A., Han, L., Prayer, T. (2022). The Price Impacts of Trade Agreements. Jonathan Portes (Ed.). *The Economics of Brexit: What Have We Learned?* CEPR Press. <https://cepr.org/publications/books-and-reports/economics-brexit-what-have-we-learned> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).
- Çenberci, E., Gövdere, B. (2017). Göç Krizinin, Brexit Kararına ve Avrupa Birliği'nin Geleceğine Muhtemel Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1427-1442. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1014256> (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2022).
- Dhingra, S., Sampson, T. (2022). Expecting Brexit. *CESifo Working Papers*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4023854 (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).
- Eiser, D., McEwen, N., Roy, G. (2021). The Trade Policies of Brexit Britain: The Influence of and Impacts on the Devolved Nations. *European Review of International Studies*, 8, 22-48. doi:10.1163/21967415-bja10034
- Farahani, M.S. (2021). A Review Study of the Effects of Coronavirus and Brexit on the UK Economy. *International Journal of New Political Economy*, 2(2), 201-227. doi: 10.52547/jep.2.2.201
- Felbermayr, G., Gröschl, J., Steininger, M. (2022). Quantifying Brexit: From Ex Post to Ex Ante Using Structural Gravity. *Review of World Economics*, 158, 401–465. <https://doi.org/10.1007/s10290-021-00436-z>
- Franssen, L., Rooyakkers, J. (2021). Exogenous shocks – Brexit, Trade in goods with the UK after Brexit: Truly tariff-free? <https://www.cbs.nl/en-gb/longread/diversen/2021/exogenous-shocks-brexit--chapter-5-internationalisation-monitor--?onpage=true> (Erişim Tarihi: 27 Eylül 2022).
- Freeman, R., Manova, K., Prayer, T., Sampson, T. (2022). The Impact of Brexit on UK–EU Trade. Jonathan Portes (Ed.). *The Economics of Brexit: What Have We Learned?* CEPR Press. <https://cepr.org/publications/books-and-reports/economics-brexit-what-have-we-learned> (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).
- Fusacchia, I., Salvatici, L., Winters, L.A. (2022). The Consequences of the Trade and Cooperation Agreement for the UK's International Trade. *Oxford Review of Economic Policy*, 38(1), 27–49. <https://doi.org/10.1093/oxrep/grab052>

- Gopalakrishnan, B.N., Bharathi, S., Chakravarthy, S. (2021). UK-Commonwealth Trade After Brexit. *International Trade Working Paper*, 5, 1-68. <https://doi.org/10.14217/ComSec.330>
- Gutiérrez, E., Lacuesta, A., Machuca, C.M. (2021). Brexit: Trade Diversion Due to Trade Policy Uncertainty. *Banco de España*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3966327 (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2022).
- Hayali, A.S., Sönmez, Y. (2021). An Evaluation of the Bilateral Trade between Turkey and Britain in the Post Brexit Era. *The Journal of Kesit Academy*, 7 (29), 15-35. doi: 10.29228/kesit.53946
- Hamza, W.A., Abouzeid, W.A. (2021). To Which Extent Did Brexit Impact the British Economy? Analysis of the British Economy Pre and Post Brexit. *IOSR Journal of Business and Management*, 23(6), 30-36. doi: 10.9790/487X-2306103036
- Hobolt, S.B., Popa, S.A., Brug, W.V., Schmitt, H. (2022). The Brexit Deterrent? How Member State Exit Shapes Public Support for the European Union. *European Union Politics*, 23(1), 100-119. doi: 10.1177/14651165211032766
- Holmes, P. (2022). Reviewing the TCA: How to Salvage Something from the Wreckage of Brexit. *Progressive Economy Forum*. <https://progressiveeconomyforum.com/publications/reviewing-the-tca-how-to-salvage-something-from-the-wreckage-of-brexit/> (Erişim Tarihi: 27 Eylül 2022).
- Igwe, P.A. (2022). The Paradox of Brexit and the Consequences of Taking Back Control. *Societies*, 12, 69. <https://doi.org/10.3390/soc12020069>
- İTO (2011), Birleşik Krallık Ülke Etüdü. [https://kutuphane.ito.org.tr/yordam/?p=1&dil=0&alan=kunyeYayinlayan_txt&q=%C4%B0stanbul%20Ticaret%20Odas%C4%B1&fq\[\]=kunyeSiniflamaHarf2_str:%22C%22&fq\[\]=kunyeSekilKN_str%3A%2203%22&sno=24&demirbas=0026199](https://kutuphane.ito.org.tr/yordam/?p=1&dil=0&alan=kunyeYayinlayan_txt&q=%C4%B0stanbul%20Ticaret%20Odas%C4%B1&fq[]=kunyeSiniflamaHarf2_str:%22C%22&fq[]=kunyeSekilKN_str%3A%2203%22&sno=24&demirbas=0026199). (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2022).
- Jia, Y. (2022). Explaining Brexit, Post-Brexit Foreign Strategies of the UK and the UK-EU Relations. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 638, 40-44. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220110.009>
- Keating, M. (2022). Taking Back Control? Brexit and the Territorial Constitution of the United Kingdom. *Journal of European Public Policy*, 29 (4), 491-509. doi:10.1080/13501763.2021.1876156
- Kol, G. (2021). Brexit Sürecinin Birleşik Krallık ve Türkiye Ekonomilerine Etkilerinin Dış Ticaret Bağlamında Analizi. *Düzce İktisat Dergisi*, 2(1), 24-48. <http://www.duzceiktisatdergisi.com/makale/2144> (Erişim Tarihi: 3 Ekim 2022).
- Kyriazis, N.A., Economou, E.M.L. (2019). Brexit and New Perspectives of an Unconventional Way of Eurozone Revival. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 3, 5-20. doi:10.2478/jcbtp-2019-0021
- Lange, D., Walsh, P., Paul, S. (2022). UK-Canada Trade Post-Brexit: Leading with Circular Economy Trade. *Resources, Conservation & Recycling Advances*, 14, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.rcradv.2022.200081>

- Liberini, F., Oswald, A.J., Proto, E., Redoano, M. (2019). Was Brexit Triggered by the Old and Unhappy? Or by Financial Feelings? *Journal of Economic Behavior and Organization*, 161, 287-302. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2019.03.024>
- Licaj, E., Koy, A. (2021). The Effects of Brexit on the UK Capital Markets. *Press Academia Procedia (PAP)*, 14, 108-109. <http://doi.org/10.17261/Pressacademia.2021.1497>
- Loye, J., Jaffr`es-Runser, K., Shepelyansky, D.L. (2021). Post-Brexit Power of European Union from the World Trade Network Analysis. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2105.00939>
- Luo, D., Mishra, T., Zhang, Z. (2022). Mergers and Acquisitions and Brexit: A Natural Experiment. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4163626>
- Mölder, H. (2018). British Approach to the European Union: From Tony Blair to David Cameron. D. Ramiro Troitiño (ed.), *Brexit*, Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-73414-9_9
- Nas, Ç. (2021). Brexit ve Türkiye-AB ve Türkiye-Birleşik Krallık İlişkilerine Etkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, 325-350. <https://doi.org/10.32450/aacd.979278>
- Nicoli, F., Walters, D.G., Reinl, A.K. (2022). Not so Far East? The Impact of Central-Eastern European Imports on the Brexit Referendum. *Journal of European Public Policy*, 29(9), 1454-1473. doi: 10.1080/13501763.2021.1968935
- Nikolova, I. (2021). Challenges for EU-UK Trade Relationship in 21st Century. *Journal of International Scientific Publications*, 15, 24-35. <https://ideas.repec.org/a/isp/journal/v15y2021i1p24-35.html> (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2022).
- Noja, G.G., Cristea, M.S., Yüksel, A. (2021). Brexit Spillovers Through International Trade and Foreign Investment: Empirical Evidence from EU-27 and the UK. *Panoeconomicus*, 68(5), 653-680. <https://doi.org/10.2298/PAN171229008N>
- Oberhofer, H., Pfaffermayr, M. (2021). Estimating the Trade and Welfare Effects of Brexit: A Panel Data Structural Gravity Model. *Canadian Journal of Economics*, 21, 338–375. <https://doi.org/10.1111/caje.12494>
- Portes, J. (2022). The Economics of Brexit: What Have We Learned? *CEPR Press*. <https://cepr.org/publications/books-and-reports/economics-brexit-what-have-we-learned> (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2022).
- Posen, A.S., Rengifo-Keller, L. (2022). Brexit Britain in a Changing Global Economy. Jonathan Portes (Ed.). *The Economics of Brexit: What Have We Learned? CEPR Press*. <https://cepr.org/publications/books-and-reports/economics-brexit-what-have-we-learned> (Erişim Tarihi: 2 Ekim 2022).
- Riedel, R. (2018). Great Britain and Differentiated Integration in Europe. *Brexit*, 99-112. doi:10.1007/978-3-319-73414-9_6
- Saxunova, D., Le Roux, C.L., Oster, M. (2022). Financial and Economic Impact of Brexit and COVID-19 in the United Kingdom. *IBIMA Business Review*, 2022, 1-19. doi:10.5171/2022.834462
- Schirm, S.A. (2022). Globalisation, Divided Societies and Nation-Centred Economic Policies in America and Britain. *European Review of International Studies*, 9, 240–269. doi:10.1163/21967415-09020008

- Soytürk, M. (2020). Avrupa Birliği ve Geleceği. *International Journal of Economics and Innovation*, 6(2), 311-330. doi:10.20979/ueyd.790959
- Taggart, P. (1998). A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems. *European Journal of Political Research*, 33, 363-388. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.00387>
- Terzi, Ö. (2021). Brexit'in Birleşik Krallık Siyasal Sistemi ile Etkileşimi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, 155-185, <https://doi.org/10.32450/aacd.978801>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-İstatistikleri-Kasim-2019-30663> (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2022).
- Türko, E.S., Gökçenoğlu, S. (2020). Avrupa Birliği Tarihinde Bir Geri Adım: Brexit. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 573-589. doi:10.33206/mjss.483512
- Uzunoglu, S., Atakişi, A., Aktaç O. (2021). The Trade Relations Between Turkey and United Kingdom After Brexit and in the Covid-19 Epidemic. *Bulgarian Journal of International Economics and Politics*, 1, 45-54. <https://doi.org/10.37075/BJIEP.2021.1.05>
- Wachowiak, J., Zuleeg, F. (2022). Brexit and the Trade and Cooperation Agreement: Implications for Internal and External EU Differentiation. *The International Spectator*, 57(1), 142-159. doi: 10.1080/03932729.2022.2030604
- Wolff, S., Piquet, A. (2022). Post-Brexit Europeanization: Re-thinking the Continuum of British Policies, Polity, and Politics Trajectories. *Comparative European Politics*, 20(5), 1-14. doi:10.1057/s41295-022-00293-6
- Xiong, W. (2022). Impact of Brexit on U.K-China International Trade. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 652, 909-920. <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.220405.153>
- Yazgan, H. (2021). Brexit'in Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası ve Avrupa Komşuluk Politikası'na Etkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, 267-289. doi: 10.32450/aacd.979238
- Yıldız, A. (2021). Brexit, Göç ve Avrupa Bütünleşme Süreci. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, 69-94. doi:10.32450/aacd.978770
- Yorulmaz, R., Kaptan, S. (2021). Brexit: An Emerging Trade Opportunity in MENA. *Ortadoğu Etütleri*, 13(3), 337-361. doi: 10.47932/ortetut.931631
- Zwet, A.V. D., Leith, M.S., Sim, D., Boyle, E. (2020). Brexit, Europe and Othering. *Contemporary Social Science*, 15(5), 517-532. doi:10.1080/21582041.2020.1851393